

Den Haag

Datum

8 juli 2022

Onderwerp

Antwoord van het college op de vragen van de raadsleden de dames Tseggai, Klokkenburg-Reedeker, Van Doorn, Vavier en de heren Barker en Mahmood, luidend: 'Lage opkomst gemeenteraadsverkiezingen 2022'

BEANTWOORDING SCHRIFTELIJKE VRAGEN**Ons kenmerk**

DPZ/10343091
RIS312016

De raadsleden de dames Tseggai, Klokkenburg-Reedeker, Van Doorn en Vavier en de heren Barker en Mahmood hebben op 11 april 2021 een brief met daarin 22 vragen aan de voorzitter van de gemeenteraad gericht.

Overeenkomstig artikel 30 van het reglement van orde voor vergaderingen en andere werkzaamheden van de raad, beantwoordt het college deze vragen als volgt.

Slechts 43% van de bewoners in Den Haag ging op 14, 15 en 16 maart stemmen. Hier zijn de PvdA, PvdD, DENK, ChristenUnie/SGP, D66 en GroenLinks zeer geschokt en teleurgesteld over.

1. *De Tweede Kamer laat de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in heel Nederland onderzoeken. Heeft het college contact met de onderzoekers die dit onderzoek doen om specifieke aspecten die voor Den Haag (en andere grote steden) gelden in het onderzoek te verwerken? Zo ja, welke voor Den Haag belangrijke aspecten heeft het college aangegeven waar dit onderzoek rekening mee moet houden? Zo nee, waarom niet?*

Ja, er is uitvoerig contact geweest over de totstandkoming van dit onderzoek. De opkomst tijdens de recente gemeenteraadsverkiezingen viel in het hele land laag uit. In Den Haag kwam met 43% (vergeleken met ongeveer 50% landelijk) het laagste percentage kiezers ooit naar de stembus. Dit roept de vraag op waarom zo weinig mensen gingen stemmen en wat daaraan te doen is. In een landelijk onderzoek van Ipsos werd als belangrijkste reden om niet te stemmen aangegeven dat mensen niet zeker zijn van op welke partij ze moeten stemmen (32 procent). Geen vertrouwen in gemeentelijke politiek (28 procent) en geen interesse (27 procent) volgen verder als belangrijkste redenen. 48 procent van de thuisblijvers zou wel zijn komen opdagen bij landelijke verkiezingen. In de media worden door verschillende mensen verschillende verklaringen aangehaald. Sommigen vermoeden invloed van de oorlog in Oekraïne, anderen denken dat corona nog meespeelde. Minister Bruins Slot van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) kondigde onderzoek aan naar de oorzaken.

Met het versturen van de Kamerbrief op 24 mei is een aantal knopen doorgelicht over het traject dat BZK heeft ingezet. Met hun financiering zijn de volgende zaken in voorbereiding:

1. Een beperkte kwantitatieve aanvulling op het Lokaal Kiezersonderzoek (LKO) 2022 om zicht te krijgen op de rol van situationele factoren zoals Oekraïne. Bij de minister en in de Kamer leeft de behoefte om daar zicht op te krijgen.
2. Een kwalitatieve verdieping, met name gericht op handelingsperspectief (wat maakt dat mensen wel gaan stemmen en hoe is dat te beïnvloeden?). Deze spits zich toe op wijken met een bijzonder lage opkomst in een beperkt aantal gemeenten. Voor de uitvoering daarvan is het onderzoeksbureau EMMA betrokken.

Via straatgesprekken zal in 5 Nederlandse wijken het contact worden gezocht met de moeilijk bereikbare groepen niet-stemmers. De Haagse wijk Laak is er één van.

3. Een zelfstandige rapportage over opkomst, die ingaat op de bestaande kennis uit literatuur, eerder onderzoek en op de analyses uit de LKO's (inclusief 2022) en de aanvullingen genoemd bij 1 en 2.

Vanuit Den Haag en diverse andere gemeenten is actief meegedacht bij de totstandkoming hiervan. Met name het tweede punt geeft invulling aan de belangrijke wens om de niet-stemmer actief te benaderen en deze aan het woord te laten.

In de terugblik op de gemeenteraadsverkiezingen 2022 ([RIS312070](#)) is het volgende opgenomen: "Daarnaast is in het presidium afgesproken dat er een duale werkgroep wordt samengesteld om gezamenlijk aan de slag te gaan met de opkomst van de verkiezingen. Doel van de werkgroep is de specifieke factoren voor Den Haag te bespreken. Hierin zal ook aandacht zijn voor de rol van de gemeenteraad, college en de gemeentelijke organisatie om te achterhalen hoe we er voor zorgen dat meer mensen gaan stemmen. Aan deze duale werkgroep zullen naast een aantal leden van de raad ook de burgemeester en portefeuillehouder participatie deelnemen."

In het presidium van 7 juni jl. is vervolgens bevestigd dat er een duale werkgroep opkomstbevordering gaat starten waarbij er van de zijde van de raad vijf raadsleden (resp. de dames Peeck, Gerritsen en Verduin en de heren Martini en Mahmood) zich hebben opgegeven. Namens het college zijn de burgemeester en de portefeuillehouder participatie vertegenwoordigd. De duale werkgroep zal ondersteund worden vanuit zowel de ambtelijke organisatie als de griffie.

Op 23 juni 2022 is de duale werkgroep voor het eerst bij elkaar gekomen. Toen is onder andere afgesproken dat de vragen 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 19 en 20 worden betrokken bij de opdrachtvertrekking voor aanvullend onderzoek in Den Haag. Deze opdracht zal langs vier sporen worden ingezet:

1. uitbreiden van de omvang van het diepgaande kwalitatieve onderzoek in nader te bepalen Haagse wijken in aanvulling op het genoemde onderzoek in opdracht van het ministerie van BZK;
2. nadere bestudering van en reflectie op (de opkomst in c.q. verkiezingsgeografie van) onze stad;
3. vernieuwende voorstellen van studenten;
4. een onderzoek naar de wijze waarop politieke partijen zelf een bijdrage hebben geleverd aan het stimuleren van een hoge opkomst. Hiertoe zal een vragenlijst voor de campagneleiders worden opgesteld.

Afhankelijk van beschikbaarheid van de onderzoekers en mogelijkheden om de opdracht aan te nemen, zal een tijdspad worden gemaakt dat ook in overleg met de leden van de duale werkgroep zal worden vastgesteld.

2. *In grote steden zoals Den Haag is de opkomst het laagst van Nederland. De stad Den Haag heeft ook het laagste opkomstpercentage in de regio. Zou het college daarom haar eigen onderzoek kunnen/willen uitvoeren naar de lage opkomst in Den Haag? Zo nee, waarom niet? Zo ja, welke aspecten komen naar voren in dit onderzoek?*

Zie het antwoord op vraag 1.

3. *De opkomst onder vrouwen is lager dan de opkomst onder mannen. Is het college bereid om met lokale vrouwenorganisaties (zoals Yasmin) te praten om te kijken of het mogelijk is projecten op te zetten en/of in bestaande projecten te verwerken om vrouwen (beter) te informeren over en (meer) betrokken te laten zijn bij de gemeenteraad en -politiek? Zo nee, waarom niet?*

Zie het antwoord op vraag 1.

4. *Ook is de opkomst bij 18- tot 24-jarigen opvallend laag. Is het college bereid om met jongerenorganisaties (zoals de Jongerenambassadeurs, Inside Out, FunX en het Stagehuis Schilderswijk) te praten om te kijken of het mogelijk is projecten op te zetten en/of in bestaande projecten te verwerken om jongeren (beter) te informeren over en (meer) betrokken te laten zijn bij de gemeenteraad en -politiek?*

Er zal vanuit de raad (sgriffie) komend jaar gestart worden met uitvoering geven aan de voorstellen die in de Inspiratienota democratie en participatie ([RIS310824](#)) zijn opgenomen. Deze zijn er onder meer op gericht de taak en rol van de gemeenteraad (en raadsleden) meer en beter onder de aandacht van de bewoners te brengen. In het genoemde onderzoek zullen ook studenten worden betrokken, alsook worden stil gestaan bij de betrokkenheid van jongerenorganisaties en de rol van jongeren bij verkiezingen.

5. *In hoeverre heeft het college, los van de algemene maatregelen vanwege corona zoals gespreid stemmen over 3 dagen en extra stembuslocaties, zich t.o.v. 2018 extra ingezet om de opkomst te bevorderen met behulp van campagnes etc.? Graag een toelichting.*

Door het presidium zijn in het kader van opkomstbevorderende activiteiten diverse acties in gang gezet, te weten:

- de stemhulpen Stemwijzer en Kieskompas waarmee, op basis van een aantal stellingen, weergegeven wordt in hoeverre iemands mening overeenkomt met die van een bepaalde partij;
- de site [denhaag.allekandidaten.nl](#) waarop inwoner meer informatie over; (kandidaat)raadsleden konden zien, zoals in welke wijk zij wonen, waar zij zich voor inzetten of wat hun social mediakanalen zijn;
- twee peilingen en daaraan gekoppeld een persconferentie over de uitslag voor aandacht in de media;
- een postercampagne 'Nie Klagûh, Stemmûh' in de hele stad (135 city display borden) gedurende de laatste 2 weken voor de verkiezingsdag;
- inzet social mediakanalen gemeenteraad en aantal doorplaatsingen op gemeente-account;
- delen van social media berichten met de stadsdelen voor de berichtgeving via hun social mediakanalen;
- aandacht voor de verkiezingen op de muurkrant in alle stadsdelen;
- kaart van de burgemeester aan jongeren die voor de allereerste keer mogen stemmen;
- informatie over verkiezingen en debatten (overzicht waar, wanneer en door wie een debat wordt georganiseerd).

Deze activiteiten zijn in 2018 ook ingezet, met uitzondering van

- kieskompas (in 2018 is alleen Stemwijzer ingezet);
- een peiling (in 2018 waren er drie peilingen, in 2022 waren dit er twee);
- de campagne 'Nie Klagûh, Stemmûh' is in 2018 niet ingezet (wel in 2010 en 2014).

6. *De gemeente heeft zelf een opkomst-bevorderende campagne gevoerd, waaronder de campagne 'niet klaguh, stemmuh'. Gaat het college deze campagne evalueren? Zo ja, worden hierover ook bewoners/stemgerechtigden bevroegd en kan het deze evaluatie en de te trekken lessen hieruit delen met de raad?*

Zie het antwoord op vraag 1.

7. *De brief van het college d.d. 8 februari (RIS311505) die ook bovengenoemde opkomstbevorderende campagne noemt, geeft aan dat het college ook onderzocht heeft om samen met de stadsdeeldirecteuren 'aanvullende activiteiten op stadsdeelniveau' te (laten) organiseren. Welke activiteiten hebben uiteindelijk in welke stadsdelen plaatsgevonden? Graag een overzicht met activiteiten per stadsdeel, organisator en indien beschikbaar, ook het aantal bezoekers/gebruikers.*

In de bijlage van genoemde brief ([RIS311505](#)) is dit overzicht reeds gedeeld. De aantallen bezoekers en gebruikers zijn in de meeste gevallen niet nader onderzocht.

8. *Van de ondervraagde burgers in het onderzoek van Ipsos zegt 32% dat ze niet hebben gestemd omdat ze niet wisten op welke partij ze wilden stemmen. Is het college bereid te onderzoeken hoe meer mensen betrokken kunnen worden bij de lokale politiek en het lokaal bestuur?*

Zie het antwoord op vraag 1.

9. *Van de ondervraagde burgers in het onderzoek van Ipsos zegt 15% niet te hebben gestemd omdat ze zich niet vertegenwoordigd voelen in de politiek. Een manier om mensen zich vertegenwoordigd te laten voelen in de politiek, is de mogelijkheid om in te spreken. Is het college bereid om een communicatiecampagne op te zetten die de bewoners vertelt dat Den Haag elke drie weken een gemeenteraad heeft, deze gratis bij te wonen is en bewoners hier gemeenteraadsleden hun mening over de besproken onderwerpen kunnen vertellen?*

Het is aan het presidium om zich te buigen over een communicatiecampagne over het werk van de gemeenteraad, de drie wekelijkse gemeenteraadsvergaderingen en de mogelijkheid die er is om in te spreken. In de uitwerking van de actiepunten die genoemd worden in de Inspiratienota democratie en participatie zal het presidium hierop terugkomen.

10. *Van de ondervraagde burgers in het onderzoek van Ipsos zegt een kwart niet te hebben gestemd omdat het geen vertrouwen heeft in de politiek. Welke redenen ziet het college voor dat gebrek in vertrouwen?*

Zie het antwoord op vraag 1.

11. *Kan het college kwalitatief onderzoek doen naar de reden van wantrouwen in de politiek en overheid? Zo nee, waarom niet*

Zie het antwoord op vraag 1.

12. *Een aantal partijen pleit voor een opkomstplicht. Hoe kijkt het college hiertegen aan?*

Het is niet aan het college om zich daarover uit te spreken. Een opkomstplicht is een landelijke aangelegenheid.

13. *Ziet het college andere mogelijkheden om meer mensen naar de stembus te krijgen?*

Zie het antwoord op vraag 1.

14. *Er zijn verschillende signalen van bewoners dat niet iedereen de stempas begrijpt of deze kan lezen (dit betreft bijvoorbeeld arbeidsmigranten). Kan het college onderzoeken in hoeverre de stempas en de brief die daarbij verstuurd wordt duidelijker gemaakt kan worden in vormgeving, begrijpelijker kan worden gemaakt in de taal en hoe ook anderstaligen en laaggeletterden de informatie op deze stempas kunnen begrijpen? En de uitkomsten van dit onderzoek mee te nemen in een ontwerp voor een nieuwe stempas en de bijlagen voor verkiezingen in de toekomst?*

Zie het antwoord op vraag 1.

15. *Ook zijn signalen binnengekomen van bewoners dat zij geen stempas hebben ontvangen. Omdat zij hier te laat achter kwamen, waren zij niet op tijd met het aanvragen van een nieuwe. Heeft het college deze signalen ook ontvangen? Zo ja, is duidelijk waar dit mis is gegaan? Zo nee, is het college bereid hier onderzoek naar te doen?*

De stempassen zijn in de week van 21 februari bij alle Haagse kiesgerechtigden bezorgd door PostNL. De stempassen waren voorzien van een speciale code, waardoor steeds kon worden nagegaan waar in het proces de stempas zich bevond. Het college heeft dan ook geen klachten of signalen ontvangen dat kiezers op grote schaal geen stempas hebben ontvangen. Kiezers die geen stempas hebben ontvangen, of die de stempas zijn verloren konden tot vrijdag 11 maart 17.00 uur een vervangende stempas aanvragen.

16. *Hoewel Den Haag als stad al een zeer laag opkomstpercentage heeft, is de opkomst in een aantal stadsdelen (en wijken) extra verontrustend, de daling in opkomst is hier relatief gezien veel hoger. In stadsdeel Laak is de opkomst t.o.v. 2018 gedaald met 18,93%, in Escamp met 18,09% en in stadsdeel Centrum met 16,57%. Deze 3 stadsdelen staan in de top 3 van de daling in opkomst. In de resterende stadsdelen is een daling tussen de 2,45% en 7,18% en in stadsdeel Scheveningen is er zelfs een lichte stijging van 0,36% t.o.v. 2018 te zien. Kan het college verklaren waarom de opkomst in deze 3 stadsdelen (waar er al sprake was van een lage opkomst) relatief gezien veel meer is gedaald? Graag een toelichting. Zo nee, is het bereid hier onderzoek naar te doen?*

Zie het antwoord op vraag 1.

17. *Op 30-06-2020 hebben de raadsleden Mahmood en Tseggai een motie ingediend om een hogere opkomst actiever te bevorderen in wijken (of bij groepen) met een relatief lage opkomst (RIS 305795). Het college ontraadde deze motie en gaf als toelichting: "Met posters en borden wordt ruim voor de verkiezingen zichtbaar gemaakt dat een locatie als stembureau wordt ingericht. Alle kiezers krijgen bij hun stempas een brief met daarin de oproep van de burgemeester om te gaan stemmen. Alle Haagse huishoudens krijgen een verkiezingskrant. Er wordt dus veel gedaan. Wij denken eigenlijk dat we niet meer kunnen doen en dat we daarom deze motie moeten ontraden."*

Staat het college nog steeds achter haar reactie gegeven in de raadsvergadering van 30 juni 2020, namelijk dat het college al veel heeft gedaan en niet meer kan doen dan ze al heeft gedaan? Zo nee, wat is dan nu de reactie hierop van het college?

Het college zal vanzelfsprekend de uitkomsten van het genoemde onderzoek bij de beantwoording onder vraag 1 betrekken bij de beantwoording op deze vraag.

18. Had het college in aanloop naar de verkiezingen verwacht dat de opkomst sterk zou dalen, in het bijzonder in wijken met een al lage opkomst, en waarom?

Het college had vooral gehoopt op een hogere opkomst en is derhalve evenals de vragenstellers zeer gemotiveerd om de redenen achter de lage opkomst nader te onderzoeken.

19. Ziet het college het als een belangrijke taak om naast het bevorderen van een hogere opkomst in heel Den Haag, specifieke aandacht te hebben voor het verschil in opkomst tussen wijken/stadsdelen en/of groepen waarbij de opkomst laag is? Zo ja, kunnen wij van het college verwachten dat er in het vervolg specifieke interventies komen om dit verschil te verkleinen? Zo nee, waarom niet?

Zie het antwoord op vraag 1.

20. Wordt bij de evaluatie van de verkiezingen ook specifiek onderzoek gedaan naar de opkomst van niet-Nederlandse kiesgerechtigden uit de Europese Unie of kiesgerechtigden die langer dan 5 jaar in Nederland wonen?

Ja, zie het antwoord op vraag 1.

21. Naar personen met een nationaliteit van buiten de EU die op de dag van de kandidaatstelling (31 januari 2022) korter dan vijf jaar onafgebroken en rechtmatig in Nederland verblijven, is de uitnodiging per abuis ook verzonden. Kan deze omissie in de evaluatie worden meegenomen, samen met fouten in de Engelse vertaling van de website? Zo nee, waarom niet?

Dat is reeds onderzocht en hiervan is in de terugblik op de gemeenteraadsverkiezingen 2022 ([RIS312070](#)) aangegeven dat de groep Britse kiezers die het betrof hierover direct geïnformeerd zijn en dit heeft niet tot klachten geleid. Onderzoek wijst uit dat er een betere gemeentelijke controle op had moeten plaatsvinden. In overleg met de automatiseringsleverancier zal apart worden stil gestaan bij de selectiecriteria om vergelijkbare problemen in het vervolg te voorkomen. Hierover zijn inmiddels afspraken gemaakt.

22. Op welke wijze hebben andere grote steden alle kiesgerechtigden proberen te bereiken voor de gemeenteraadsverkiezingen en wat kan de gemeente Den Haag daarvan leren?

Zie het antwoord op vraag 1.

Het college van burgemeester en wethouders,
de secretaris, de locoburgemeester,

Ilma Merx

Kavita Parbhudayal